

ЗАНЯТТЯ 8

Аудиторські комітети і архітектура корпоративного нагляду

Хто і як гарантує достовірність фінансової звітності та незалежність аудиту — на основі права ЄС, міжнародних рамок і доказової бази.

Питання до розгляду

Логіка заняття: від мандата окремого органу — до системи нагляду, її якості та викликів для України.

Питання 1

Аудиторський комітет: мандат, функції та правова основа в ЄС

Що це за орган, навіщо він і чим його повноваження закріплені у праві ЄС та України.

Питання 2

Архітектура корпоративного нагляду: модель трьох ліній

Як рада, комітет, менеджмент, внутрішній і зовнішній аудит взаємодіють без дублювання.

Питання 3

Незалежність, склад і компетентність комітету

Чому об'єктивність важливіша за формальний статус — і що показують скандали та дані.

Питання 4

Нагляд за аудитором, якість аудиту та ефективність комітету

Відбір і ротація аудитора, обмеження послуг, оцінка ефективності й порядок денний України.

ПИТАННЯ 1

МАНДАТ, ФУНКЦІЇ ТА ПРАВОВА ОСНОВА В ЄС

Що таке аудиторський комітет — і навіщо він

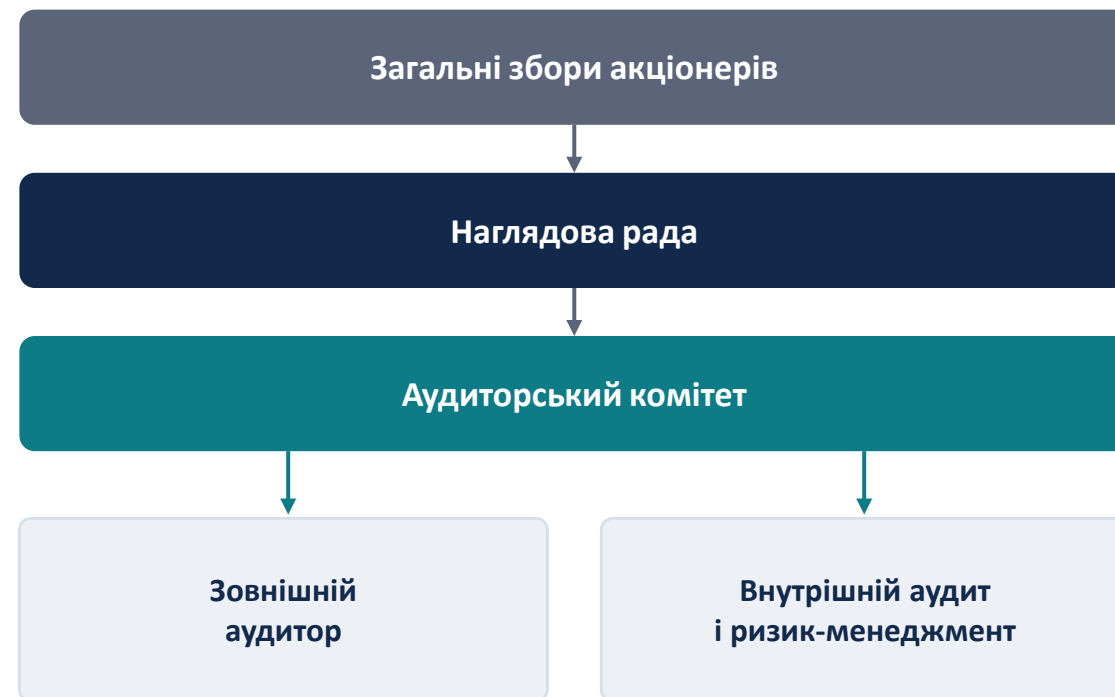
Визначення

Спеціалізований орган наглядової ради з непов'язаних (незалежних) членів. Він наглядає за процесом фінансової звітності та аудитом — від імені ради й в інтересах акціонерів.

Місія: захист достовірності звітності та довіри інвесторів.

Витоки: доповідь Кедбері (1992); інституційне посилення після Enron і WorldCom.

Місце в корпоративному управлінні

Комітет — вузол, що з'єднує раду з тими, хто перевіряє звітність.

Правова основа: обов'язковий орган, а не формальність

Директива 2014/56/ЄС, ст. 39

Кожен суб'єкт суспільного інтересу (ПІІ) має аудиторський комітет. Директива визначає його завдання та склад для всіх держав-членів.

Регламент (ЄС) № 537/2014

Прямо діє щодо ПІІ. Посилює роль комітету у відборі аудитора, ротації та контролі неаудиторських послуг.

Україна: Закон № 2258-VIII (2017), ст. 34

Запровадив комітети для ПІІ за зразком ЄС — крок гармонізації на шляху до членства в Союзі.

Головне: комітет — обов'язковий інституційний механізм нагляду, закріплений нормою прямої дії. ЄС і Україна спираються на ту саму архітектуру.

Чотири ключові функції (ст. 39 Директиви)

Моніторинг фінансової звітності 01

Стежить за процесом підготовки звітності та її достовірністю; ставить менеджменту незручні запитання.

Нагляд за внутрішнім контролем і ризиками 02

Оцінює ефективність систем внутрішнього контролю, внутрішнього аудиту й управління ризиками.

Моніторинг обов'язкового аудиту 03

Супроводжує перебіг і результати зовнішнього аудиту; аналізує ключові висновки аудитора.

Незалежність і призначення аудитора 04

Перевіряє та контролює незалежність аудитора; рекомендує раді його призначення.

ПИТАННЯ 1

МАНДАТ, ФУНКЦІЇ ТА ПРАВОВА ОСНОВА В ЄС

Чому це працює: доказова база

Klein (2002)

Journal of Accounting and Economics

Що незалежніший комітет — то менше маніпуляцій із прибутком. Втрата більшості незалежних членів супроводжується різким зростанням аномальних нарахунків.

Bédard & Gendron (2010)

International Journal of Auditing

Огляд літератури: незалежність і компетентність членів стабільно пов'язані з ефективністю. Натомість розмір комітету та кількість засідань — слабкі предиктори.

Що захищає комітет

Достовірність

фінансової звітності

Довіру

інвесторів і ринку

Незалежність

і об'єктивність аудиту

Хто за що відповідає в системі нагляду

Нагляд — це не один орган, а узгоджена система ролей. Кожна має власну мету; разом вони створюють і захищають вартість.

Орган управління (рада)

Підзвітність стейкхолдерам;
загальний нагляд і культура
добросовісності.

Аудиторський комітет

Спеціалізований нагляд за
звітністю, аудитом і
незалежністю.

Менеджмент

Операційне управління та
володіння ризиками й
контролями.

Внутрішній аудит

Незалежна об'єктивна
впевненість щодо управління
та контролю.

Зовнішній аудитор

Незалежна перевірка звітності
в інтересах акціонерів.

ПИТАННЯ 2

АРХІТЕКТУРА КОРПОРАТИВНОГО НАГЛЯДУ

Модель трьох ліній (The IIA, 2020)

ОРГАН УПРАВЛІННЯ — підзвітність стейкхолдерам, нагляд (через аудиторський комітет)

1-ша лінія

Операційний менеджмент

Володіє ризиком і керує ним у щоденній діяльності.

2-га лінія

Ризик-менеджмент і комплаєнс

Експертний нагляд, методологія, моніторинг ризику.

3-тя лінія

Внутрішній аудит

Незалежна об'єктивна впевненість і поради.

Зовнішній аудит і регулятор

Незалежна перевірка ззовні.
Доповнює, але не замінює
внутрішні лінії.

Принцип моделі: ролі чітко розмежовані, але діють узгоджено — заради досягнення цілей, а не лише «оборони».

Аудиторський комітет як вузол комунікації

Звітування, обмін інформацією та професійний діалог сходяться в комітеті. Він координує лінії нагляду — не зливаючи їхні ролі.

ПИТАННЯ 2

АРХІТЕКТУРА КОРПОРАТИВНОГО НАГЛЯДУ

Міжнародний орієнтир: Принципи OECD (2023)

Рада відповідає за нагляд за розкриттям, внутрішнім контролем і аудитом — як правило, через аудиторський комітет.

Зовнішній аудитор підзвітний акціонерам і має обов'язок професійної сумлінності перед компанією, а не перед менеджментом.

Акціонери повинні мати змогу прямо комунікувати з комітетом щодо нагляду за зовнішнім аудитором.

Деякі компанії створюють комітет із ризиків або розширюють роль аудиторського комітету в управлінні ризиками.

Чому це авторитет

53

юрисдикції дотримуються Принципів (усі члени OECD, G20, FSB).

95%

світової ринкової капіталізації охоплено цим стандартом.

ПИТАННЯ 3

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ, СКЛАД І КОМПЕТЕНТНІСТЬ

Вимоги ЄС до складу комітету

Більшість — незалежні

Більшість членів комітету не пов'язані із суб'єктом. Незалежність — структурна гарантія об'єктивності.

Фахова компетентність

Щонайменше один член має компетентність у бухгалтерському обліку та/або аудиті.

Колективна обізнаність

Комітет у цілому розуміється на секторі, у якому працює суб'єкт.

Незалежний голова

Голову призначають члени комітету або наглядова рада; він не залежить від менеджменту.

Незалежність — це здатність ставити незручні питання

Незалежність ≠ статус

Формальне «незалежний у документах» нічого не варте без здатності оскаржити менеджмент. Справжня незалежність — це поведінка, а не графа в анкеті.

Головні загрози:

довготривалі відносини · фінансова залежність · конфлікт інтересів · тиск менеджменту.

Що показують дані

Зменшення частки незалежних членів супроводжується великим зростанням аномальних нарахунків — тобто простором для маніпуляцій.

— Klein (2002), Journal of Accounting and Economics

ПИТАННЯ 3

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ, СКЛАД І КОМПЕТЕНТНІСТЬ

Уроки скандалів: чому реформа стала неминучою

Урок: формальний комітет не рятує. Працює лише поєднання незалежності, компетентності та культури доброчесності.

Інструменти незалежності (Регламент 537/2014)

Відбір аудитора (ст. 16)

Прозора процедура; комітет рекомендує раді щонайменше двох кандидатів із обґрунтуванням переваги.

Обов'язкова ротація (ст. 17)

Граничний строк співпраці з аудитором — як правило, до 10 років (з обмеженням продовження за умов).

Заборонені послуги (ст. 5)

«Чорний список» неаудиторських послуг; ліміт їхньої вартості — 70% середньої плати за аудит.

Навіщо

10

років — граничний строк до ротації аудитора.

70%

ліміт неаудиторських послуг від середньої плати за аудит.

Додатковий звіт аудитора комітету (ст. 11)

Поглиблений звіт лише для комітету

Окремо від загального аудиторського звіту аудитор подає комітету детальний звіт. Він — інструмент глибокого нагляду за якістю аудиту.

Що розкриває звіт:

- застосовану методологію аудиту;
- суттєві судження та оцінки;
- виявлені загрози незалежності та запобіжники;
- істотні труднощі під час аудиту.

Чому це важливо

Комітет стає головним адресатом професійного діалогу з аудитором.

Нагляд переходить від формального до змістовного — на рівні суджень.

Зростає здатність комітету оцінити реальну якість аудиту.

ПИТАННЯ 4

НАГЛЯД ЗА АУДИТОРОМ ТА ЯКІСТЬ АУДИТУ

ЯК ВИМІРЮЮТЬ ЕФЕКТИВНІСТЬ КОМІТЕТУ

Якість аудиту = ступінь упевненості в якості фінансової звітності (DeFond & Zhang, 2014). Ефективний комітет — той, що цю якість підвищує.

ПРАЦЮЄ

- ✓ Незалежність членів
- ✓ Фахова компетентність (облік/аудит)
- ✓ Активна, змістовна участь у нагляді

СЛАБКІ ПРЕДИКТОРИ

- ✗ Розмір комітету сам собою
- ✗ Просто кількість засідань
- ✗ Формальна відповідність «на папері»

Bédard & Gendron (2010): саме незалежність і компетентність, а не формальні метрики, відрізняють дієвий комітет.

Порядок денний для України

Здобутки і розриви

Закон № 2258-VIII запровадив комітети для ПСІ — інституційний крок до ЄС.

Розрив: формальне впровадження за слабкої фактичної незалежності.

Дефіцит членів із фаховою компетентністю та незалежним мисленням.

Завдання EU-TRUST: культура незалежності та нове покоління фахівців.

>70%

стейкхолдерів не довіряють незалежності
аудиторів в Україні.

*Опитування з корпоративного управління, Transparency
International Ukraine, 2021*

Головне із заняття

- 1** Комітет — обов'язковий орган нагляду за звітністю й аудитом, закріплений правом ЄС і України.
- 2** Нагляд — це система ролей: рада, комітет, менеджмент, внутрішній і зовнішній аудит у моделі трьох ліній.
- 3** Об'єктивність дає не статус, а незалежність і компетентність у поєднанні з культурою доброчесності.
- 4** Якість аудиту забезпечують відбір, ротація, обмеження послуг і змістовний діалог через додатковий звіт.
- 5** Для України виклик — не ухвалити норми, а наповнити комітети реальною незалежністю та фаховістю.

Джерела • нормативно-правова база

Усі посилання містять робочі URL — натисніть, щоб відкрити першоджерело.

Директива 2014/56/ЄС, що вносить зміни до Директиви 2006/43/ЄС про обов'язковий аудит річної та консолідованої звітності (ст. 39 — аудиторські комітети ПСІ). Official Journal L 158, 27.05.2014.

 <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/56/oj/eng>

Регламент (ЄС) № 537/2014 про спеціальні вимоги до обов'язкового аудиту суб'єктів суспільного інтересу (ст. 5 — заборонені послуги; ст. 11 — додатковий звіт; ст. 16–17 — відбір і ротація аудитора).

 <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2014/537/oj/eng>

European Commission / EUR-Lex. Стислий виклад: правила обов'язкового аудиту суб'єктів суспільного інтересу (оглядове резюме чинних вимог).

 <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/rules-for-statutory-audit-of-public-interest-entities.html>

Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21.12.2017 № 2258-VIII (ст. 34 — аудиторський комітет суб'єктів суспільного інтересу).

 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19>

Джерела • міжнародні рамки та наукові публікації

Усі посилання містять робочі URL — натисніть, щоб відкрити першоджерело.

OECD (2023). G20/OECD Principles of Corporate Governance. OECD Publishing, Paris. Провідний міжнародний стандарт корпоративного управління (роль ради та аудиторського комітету).

 <https://doi.org/10.1787/ed750b30-en>

The Institute of Internal Auditors (2020). The IIA's Three Lines Model: An Update of the Three Lines of Defense. Базова рамка розподілу ролей у нагляді та управлінні ризиками.

 <https://www.theiia.org/globalassets/documents/resources/the-iias-three-lines-model-an-update-of-the-three-lines-of-defense-july-2020/three-lines-model-updated-english.pdf>

Klein, A. (2002). Audit committee, board of director characteristics, and earnings management. Journal of Accounting and Economics, 33(3), 375–400.

 [https://doi.org/10.1016/S0165-4101\(02\)00059-9](https://doi.org/10.1016/S0165-4101(02)00059-9)

Bédard, J., & Gendron, Y. (2010). Strengthening the Financial Reporting System: Can Audit Committees Deliver? International Journal of Auditing, 14(2), 174–210.

 <https://doi.org/10.1111/j.1099-1123.2009.00413.x>

DeFond, M., & Zhang, J. (2014). A review of archival auditing research. Journal of Accounting and Economics, 58(2–3), 275–326.

 <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2014.09.002>

Erasmus+ Jean Monnet · Грантова угода № 101236015 (EU-TRUST). Співфінансовано Європейським Союзом. Висловлені погляди належать авторам і не обов'язково відображають позицію ЄС чи Європейської виконавчої агенції з питань освіти і культури.